

Omówienie nadesłanych książek

LITURGIKA

KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Eucharystia i kapłan nierozłącznie zjednoczeni miłością Bożą. Światowy Dzień Modlitwy o Świętość Kapłanów. 27 czerwca 2003 r. Uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa*, (tyt. oryg.: *L'Eucaristia e il Sacerdote: inseparabilmente uniti dall'Amore di Dio*), tł. Janusz Królikowski, Poznań: „Pallottinum” 2003 — 20, [1] s., ISBN 83-7014-473-X.

Niniejszy list Kongregacji ds. Duchowieństwa podpisano 31 maja 2003 r. w związku z przypadającym na dzień 27 czerwca 2003 r. Światowym Dniem Modlitwy o Świętość Kapłanów. We wprowadzeniu czytamy: „Z tej okazji Kongrega-

cja ds. Duchowieństwa przygotowała List do kapłanów, który dołącza, jako pomoc w ich refleksji i pogłębieniu niektórych kluczowych punktów encykliki *Ecclesia de Eucharistia*” (s. 4).

KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, (tyt. oryg.: *Direttorio su pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti*), tł. Józef Sroka, Poznań: „Pallottinum” 2003 — 256 s., indeksy, ISBN 83-7014-468-3.

Dokument Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów na temat pobożności ludowej został podpisany 17 grudnia 2001 r. Prefekt Kongregacji, kard. J.A. Medina Estévez, pisze we wprowadzeniu, że „owoce [pobożności ludowej] stanowią wielką wartość w zachowaniu wiary chrześcijańskiego ludu i są pomocne w stosowaniu pozytywnych wysiłków duszpasterskich i ich skuteczności” (s. 12). Dokument składa się z dwóch części. W pierwszej (*Wskazania wynikające z historii, nauczania Kościoła i teologii*) omówiono takie zagadnienia, jak: *Liturgia i pobożność ludowa w świetle historii*; *Liturgia i pobożność ludowa w nauczaniu Kościoła*; *Teologiczne zasady oceny i odnowy pobożności ludowej*. Druga część (*Wskazania dotyczące zgodności pobożności ludowej z liturgią*) zawiera następujące rozdziały: *Rok liturgiczny i pobożność ludowa*; *Cześć oddawana Matce Bożej*; *Kult świętych i błogosławionych*; *Modlitwy wstawiennicze za zmarłych*; *Sanktuaria i pielgrzymki*. „*Ars celebrandi*” *Materiały z sympozjum liturgicznego w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego (29 kwietnia 2003 r.)*, Katowice: Księg. św. Jacka 2003 — 79, [1] s., ISBN 83-7030-363-3.

Treść: NADOLSKI Bogusław TChr, *Słowo wstępne*, s. 7–11; SOBECZKO Helmut J., *Liturgia jako „ars celebrandi”*, s. 12–30; OZOROWSKI Edward bp, *In persona Christi — In persona Ecclesiae*, s. 31–45; NOWAK Jacek SAC, *Podmiotowość komunikatywności w „ars celebrandi”*, s. 46–65; NADOLSKI Bogusław TChr, *W poszukiwaniu etosu przewodniczenia w liturgii*, s. 66–79.

Droga krzyżowa w katedrze Św. Jadwigi w Berlinie. Hans Urs von Balthasar rozmyśla nad rysunkami Josefa Hegenbartha, (tyt. oryg.: *Der Kreuzweg. Hans Urs von Balthasar betrachtet Zeichnungen von Josef Hegenbarth*) tł. Elvira Stachovič, *Wstęp* Jerzy Szymik, *Wprowadzenie* Fritz Löffler, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2003 — 46 s., il., ISBN 83-7030-213-0.

JANICKI Jan Józef, *Kultury antyczne w liturgii chrześcijańskiej*, Kraków: Wydaw. Naukowe PAT 2003 — 314 [24] s., tabl. kolor., bibliogr., indeksy, streszcz. niem. ISBN 83-89017-45-8.

Przedstawiana monografia należy do historii liturgii. Autor uzasadnia we wstępie, że historia liturgii jest również „historią rozwoju form, w których człowiek wcielał misterium Chrystusowe” (s. 24). Celem, jaki postawił sobie J. Janicki, była

rekonstrukcja wpływu, jaki na kształt liturgii chrześcijańskiej miały kultury antyczne: hebrajska, hellenistyczna i rzymska. Stosownie do tego praca została podzielona na trzy części: *Pobożność biblijna i kult hebrajski* (s. 31–193); *Hellenizm i początki liturgii Kościoła* (s. 195–229); *Kultura rzymska w liturgii chrześcijańskiej* (s. 231–249). Książka zawiera ponadto teksty dwunastu źródłowych modlitw liturgicznych.

KEMPIAK Ryszard SDB, *Weź księgę Pisma Świętego... Propozycje „lectio divina” na Adwent i czas przygotowania paschalnego*, Słowo wstępne Franciszek Krasoń SDB, Wrocław: „Lamis” 2003 — 341 s. ISBN 83-916954-8-4.

Zaproponowana w niniejszej monografii praktyka lektury Biblii i modlitwy Słowem Bożym, *lectio divina* (*lectio, meditatio, oratio, operatio*), została dostosowana do dwóch okresów roku liturgicznego: Adwentu oraz Wielkiego Postu. Autor proponuje wzory nabożeństw Słowa Bożego. „Proponowane *lectio divina* to celebracje, które stawały się liturgią spotkania ze Słowem Bożym (...). Wspólnota zgromadzona wokół Słowa Bożego jest odzwierciedleniem komunii świętych w Chrystusie” (s. 16–17).

Krąg liturgiczny do czytań roku C, Krościenko: „Światło-Życie” 2003 — 97 s., ISBN 83-89512-31-9.

Zeszyt zawiera materiały do spotkań formacyjnych w ramach drugiego etapu formacji deuterokatechumenalnej Ruchu „Światło-Życie”. „Spotkania grupy II stopnia na cotygodniowym kręgu liturgicznym mają (...) przede wszystkim uczyć takiego udziału w liturgii eucharystycznej, aby stawała się ona coraz bardziej «źródłem i szczytem» (KL 10) całego życia chrześcijańskiego poszczególnych osób” (s. 3).

KWIATKOWSKI Dariusz, *Liturgika. Materiały do ćwiczeń dla studentów teologii*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Wydział Teologiczny (Biblioteka Pomocy Naukowych 25) *Wstęp* Jerzy Stefański, Poznań: Red. Wydaw. UiAM 2003 — 416 s., ISBN 83-89361-17-5.

Przedstawiana praca jest pomyślana jako pomoc dydaktyczna w prowadzeniu zajęć z liturgiki. Propozycje ćwiczeń z liturgiki (31 konspektów) dotyczą takich bloków tematycznych, jak: definicja liturgii; rok liturgiczny; *ars celebrandi*; Eucharystia; chrzest; pozostałe sakramenty i sakramentalia. Zdaniem ks. prof. J. Stefańskiego, autora wstępu, przedstawiana praca jest pierwszą poważną pomocą dydaktyczną do prowadzenia ćwiczeń liturgiczno-naukowych.

MARIA RENATA od Chrystusa, *Liturgia a sztuka*, Warszawa: „Viator” 2002 — 191, [2] s., (Miłośnikom Liturgii), ISBN 83-85770-62-3.

Jest to przedruk pracy s. Marii Renaty, wydanej w 1934 r. Czytamy: „Dante i Karol Wielki, św. Augustyn i Jacopo di Todi, Beethoven i Mozart, Goethe i Wergiliusz. To imponująca lista nazwisk nie powinna sięgającego po książkę Renaty niepokalanki Czytelnika wprowadzić w błąd. To nie oni są bohaterami tej książki.

Jej bohaterem jest Liturgia — potężna pieśń chwały Chrystusa i Jego Kościoła, która krążąc w żyłach odkupionego świata chrześcijańskiej Europy, pozwoliła mu wydać z siebie dzieła prawdziwie wielkie. I dla tego właśnie bohatera tej książki warto — i więcej niż warto — *Liturgię a sztukę* przeczytać. Zwłaszcza w czasach, gdy twórczość ludzka zapomina, co znaczy być sztuką — bo zapomniała, co znaczy być *ancilla Liturgiae*” (s. 4 okładki).

MARIA RENATA od Chrystusa, *Sentire cum Ecclesia*, Warszawa: „Viator” 2002 — 223, [1] s., (Miłośnikom Liturgii), ISBN 83-85770-61-5.

Przedstawiane w niniejszym tomie szkice liturgiczne s. Marii Renaty ukazywały się od 1929 r. w ówczesnych czasopismach religijnych. Ich głównym tematem jest modlitwa liturgiczna Kościoła. Autorka pisze o mszale i o brewiarzu: „*Tolle, lege; bierzmy i czytamy, i wczytujemy się, i rozczytujemy się; uczmy się z tych świętych ksiąg czuć, myśleć, sądzić z Kościołem; śpiewać jak On; modlić się jak On; kochać jak On — słowem, uczmy się sentire cum Ecclesia*” (s. 7).

MOKRZYCKI Bronisław SJ, *Przyjdź! Eucharystyczna mistagogia w roku liturgicznym. Niedzielne medytacje adwentowe. Rok C*, Kraków: Wydaw. WAM 2003 — 151, [1] s., bibliogr., ISBN 83-7318-285-3.

Publikacja B. Mokrzyckiego inauguruje nową serię wydawniczą: „Eucharystyczna mistagogia w roku liturgicznym”. Autor pisze: „Rok liturgiczny należy rozumieć nie tylko w sensie wspomniania minionych wydarzeń, czy też corocznego powtarzania tych samych obrzędów. Jest to ciągle, powolne zbliżanie się do Boga w Chrystusie, które dokonuje się jakby na drodze spiralnie wznoszących się lat. Stąd też poprzez rok liturgiczny, wypełniony obrzędową i sakramentalną działalnością Kościoła, następuje ciągle uświęcenie czasu (łac. *sanctificatio temporis*), a tym samym uświęcanie naszego pielgrzymowania do domu Ojca” (s. 17). Pierwszy tom nowej serii zawiera ogólne rozważania na temat okresu Adwentu oraz refleksje dotyczące poszczególnych jego niedziel. Wszystkie rozważania kończą się modlitwami dostosowanymi do treści przeżywanych w kolejne niedziele adwentowe.

NADOLSKI Bogusław, *Msza Święta*, Kraków: Wydaw. WAM 2003 — 114, [1] s., ISBN 83-7318-148-2.

Przedstawiana monografia zawiera esej: *Eucharystia sercem chrześcijaństwa* oraz cztery części poświęcone poszczególnym częściom liturgii Mszy św.: obrzędowi wstępnemu, liturgii słowa, liturgii eucharystycznej oraz obrzędowi zakończenia.

RESINES LLORENTE Luis, *Eucharystia. Chrześcijańskie święto*, (tyt. oryg.: *Eucharistía. La fiesta cristiana*), tł. Ewa Nawrocka, Kraków: „eSPe” 2003 — 165, [1] s., ISBN 83-89167-90-5.

W niniejszej publikacji L. Resines Llorente porusza następujące zagadnienia związane z Eucharystią: prehistoria i historia Eucharystii; niebezpieczeństwo rutyny; oczekiwanie powtórnego przyjścia; czerpanie z Eucharystii; celebracja. „W ra-

mach poszczególnych zagadnień poruszamy najistotniejsze aspekty celebracji Eucharystii, by pobudzić czytelnika do refleksji i poszukać odpowiedzi na pytania często stawiane przez chrześcijan” (s. 7).

RESINES LLORENTE Luis, *Małżeństwo. Poślubieni przed Bogiem*, (tyt. oryg.: *Matrimonio. Casados ante Dios*), tł. Helena Draganik, Kraków: „eSPe” 2003 — 139 s., ISBN 83-89167-11-5.

Kolejny tom cyklu monografii L. Resines Llorentego na temat sakramentów (zob. „Przegląd Piśmiennictwa Teologicznego 2003, poz. 153, 154, 155...) poświęcony jest małżeństwu. Znajdujemy w nim refleksje na temat miłości małżeńskiej, wierności, sakramentu małżeństwa i jego celebracji (schemat obrzędu, znaki i symbole zawieranego małżeństwa).

RYŁKO Tadeusz, *Uwielbienia Miłosierdzia Bożego. Modlitewnik*, Kraków: „M” 2003 — 315 s., ISBN 83-7221-594-4.

W niniejszym tomie autor zawarł m.in.: litanie do Miłosierdzia Bożego, modlitwy, pieśni, nabożeństwa (również pokutne) związane z kultem Miłosierdzia Bożego.

RYŁKO Tadeusz, *Zawierzenia Miłosierdziu Bożemu. Modlitewnik*, Kraków: „M” 2003 — 272 s., ISBN 83-7221-522-7.

Kolejny tom opracowany przez T. Ryłkę zawiera ponad pięćdziesiąt modlitw, rozważań i propozycji nabożeństw do Miłosierdzia Bożego.

Tradycyjne zwyczaje i obrzędy śląskie. Wypisy, wybór i oprac. Teresa Smolińska, Opole: Wydaw. UO 2003 — 219 [52] s., tabl. gł. kolor., bibliogr., ISBN 83-7395-007-9.

Prezentowana praca na temat zwyczajów i obrzędów na Śląsku składa się z wypisów: „W *Wypisach* znalazły się więc teksty tych autorów, którzy — pisząc o obrzędach i zwyczajach — eksponowali ich regionalny charakter, czyli śląski. *Wypisy* zawierają wybrane materiały z regionalnych wydawnictw (...) i trudno dostępnych prac zwartych” (s. 16–17). Praca składa się z trzech części: *Zwyczaje i obrzędy do roczne*; *Zwyczaje i obrzędy rodzinne*; *Materiały uzupełniające*. Zawiera ponadto niemal sto ilustracji, obrazujących poszczególne zwyczaje.

ŻĄDŁO Andrzej, *Eklezjologiczny wymiar kolekt Adwentu w Mszałach Rzymskim Pawła VI. Studium lingwistyczno-teologiczne*, Kraków: Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy 2002 — 315 s., bibliogr., streszcz. wł., ISBN 83-7216-276-X.

Przedstawiana rozprawa składa się z dwóch części: lingwistycznej i teologicznej. W pierwszej części autor, posługując się metodami analizy historyczno-krytycznej i lingwistycznej, omawia adwentowe kolekty mszalne należące do czterech serii: werońskiej, gelazjańskiej, gregoriańskiej i ambrozjańskiej. Druga część stanowi rekonstrukcję teologii (eklezjologii) zawartej w kolektach. W analizie teologicznej

autor omówił takie zagadnienia, jak: Kościół i jego wewnętrzna natura; Kościół i świat; Kościół i eschatologia.

HOMILETYKA

BIELECKI Stanisław, *Ślubuję ci... Homilie w czasie liturgii małżeństwa*, Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2003 — 158, [2] s., ISBN 83-7168-764-8.

Tomik zawiera ok. trzydzieści homilii ślubnych, a także homilie związane z jubileuszami małżeńskimi. Homilie te, których autorem jest ks. prof. S. Bielecki z Instytutu Teologii Pastoralnej KUL, układają się w zarys teologii małżeństwa. „Autor wyraża nadzieję, że publikacja homilii ślubnych okaże się pożyteczna dla duszpasterzy, ubogacając podejmowaną przez nich problematykę, małżonkom zaś przybliży piękną i bogatą rzeczywistość małżeństwa, w którą wkraczają” (s. 4).

Homilie wielkopostne na dni powszednie, Kraków: „Homo Dei” 2003 — 167 s., ISBN 83-88207-18-0.

Zawarte w tomie homilie na wszystkie dni powszednie Wielkiego Postu, od Środy Popielcowej poczynawszy, a na Wielkiej Sobocie skończywszy, są dostosowane do przypadających na te dni czytań mszalnych. Ponadto tom zawiera dwie serie rozważań pasyjnych (J. Dembek, S. Stańczyk).

KIDA Krzysztof, *Koncepcja przepowiadania Noëla Quessona*, Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. Wydział Teologiczny (Rozprawy Doktorskie), Kraków: „Unum” 2003 — 230, [1] s., bibliogr., ISBN 83-89256-09-6.

Jest to analiza dorobku kaznodziejskiego N. Quessona (ur. 1923), emerytowanego proboszcza katedry w Angers. Niektóre tomy jego homilii ukazały się również w języku polskim. K. Kida w przedstawianej rozprawie omówił biblijną inspirację homilii Quessona, ich egzystencjalny i liturgiczny wymiar, a także metodę tworzenia (egzegeza tekstów biblijnych, medytacja homiletyczna).

MUSZYŃSKI Henryk J. abp, *Sól ziemi, światło świata. Wybór homilii i kazań społecznych*, Wprowadzenie Tomasz Głuszak, Gniezno: „Gaudentinum” 2003 — 171, [1] s., ISBN 83-89270-09-9.

Zbiór kazań, homilii i przemówień metropolity gnieźnieńskiego, abpa H. Muszyńskiego, zawiera wypowiedzi o tematyce społecznej. Pochodzą one ze spotkań duszpasterskich z pracownikami administracji publicznej, z Bydgoskich Dni Społecznych, Tygodni Kultury Chrześcijańskiej oraz z Mszy św. odprawianych w Święto Niepodległości.

NADOLSKI Bogusław TChr, *Homilie chrzcielne*, (Verbum Domini), Kraków: Wydaw. WAM 2003 — 111, [1] s., ISBN 83-7318-168-7.

Praca znanego polskiego liturgisty składa się z dwóch części. Pierwsza z nich zawiera ponad dwadzieścia homilii (oraz propozycje modlitwy wiernych) związanych z liturgią udzielania sakramentu chrztu świętego. Druga część dotyczy natomiast duszpasterstwa związanego z tym sakramentem — przede wszystkim wspomnienia i aktualizacji chrztu. Znajduje się tu komentarz teologiczny o roli duszpasterstwa chrzcielnego, propozycje nabożeństw oraz innych form indywidualnego i wspólnotowego wspomnienia chrztu. Część ta zawiera również stosowne homilie.

Oni naśladowali Chrystusa. Homilie adwentowe, pr. zb. pod red. Ryszarda Hajduka CSsR, Kraków: „Homo Dei” 2003 — 143 s., ISBN 83-88207-33-4.

„Niniejszy zbiór homilii adwentowych kieruje wzrok na Jezusa — Emanuela, który przyszedł na ziemię, aby pozostać z nami «przez wszystkie dni aż do skończenia świata». On też zaprasza, byśmy nawiązali z Nim osobisty kontakt, a potem wybrali się w drogę i kroczyli Jego śladami ku świętości, do której wszyscy jesteśmy powołani. Zachęcić do tego mogą ludzie, których Jan Paweł II w czasie swojego pontyfikatu beatyfikował lub kanonizował” (s. 6).

PIETRASZKO Jan bp, *Po śladach Słowa Bożego. Homilie — rok C, Słowo do Czytelnika* Władysław Gasidło, Kraków: Wydaw. Św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej 2003 — 422 s., ISBN 83-88971-74-3.

Jest to kolejny tom homilii niedzielnych i świątecznych (rok C) Sługi Bożego bpa Jana Pietraszki (1911–1988). Poprzednie tomy, zawierające homilie na rok A i rok B, ukazały się w 2001 i w 2002 r. Wydawca tomu pisze, że „myśli Boże Autor przekazuje Czytelnikowi (kiedyś słuchaczom) językiem, który nie tylko oświeca umysł, ale także porusza serce, pobudzając wolę do działania” (s. 7).

PRZYBYŚ Władysław, *Homilie pogrzebowe*, wyd. 2 popr., Kraków: „Unum” 2003 — 105, [5] s., ISBN 83-89256-01-0.

„Pogrzeb jest uprzywilejowanym czasem dotarcia do świadomości współczesnych ludzi z eschatologicznym orędziem Chrystusa. Dlatego też Kościół słusznie poleca, aby w homiliach pogrzebowych ukazywać ewangeliczną perspektywę człowieczego życia” (s. 4 okładki). Tomik zawiera dwadzieścia cztery homilie pogrzebowe, które ukazują tę perspektywę.

PRZYBYŚ Władysław, *Homilie ślubne*, wyd. 2 popr., Kraków: „Unum” 2003 — 107, [3] s., ISBN 83-89256-00-2.

Tomik zawiera wybór ponad dwudziestu homilii ślubnych dostosowanych do tekstów przewidzianych w formularzach liturgicznych sakramentu małżeństwa.

Rekolekcje szkolne, red. Wiesława Przyczyny CSsR, wyd. 2, (Redemptoris Missio 10), Kraków: „M” 2003 — 347, [5] s., ISBN 83-7221-849-8.

Tom zawiera propozycje konferencji rekolekcyjnych dla młodzieży szkolnej: ze szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz średnich. W pracy znajdujemy również

dwa teksty teoretyczne: *Rekolekcje szkolne wczoraj i dziś* (W. Przyczyna CSsR) oraz *Skuteczność rekolekcji dla młodzieży* (W. Chaim CSsR).

SAVONAROLA Hieronim, *O miłości Jezusa i inne pisma*, (tyt. oryg.: *La scure alle radici. Trattati ascetici; Fede e speranza di un profeta. Pagine scelte*), tł. Agnieszka Kuciak, *Wstęp* Paweł Lisicki, Poznań: „W Drodze”, Klub Książki Katolickiej 2003 — 226, [1] s., ISBN 83-88481-20-7 („W Drodze”), 83-7033-485-7 (KKK).

Tom zawiera wybór fragmentów kazań, modlitw i rozważań Hieronima (Girolamo) Savonaroli (1452–1498) — głośnego renesansowego kaznodziei florenckiego. We wprowadzającym tekście P. Lisickiego, zapoznającym czytelnika z sylwetką Savonaroli, czytamy: „Choć nie są to pisma polityczne, choć w wyborze nie znalazły się jego kazania apokaliptyczne, które przyniosły mu tak wielką sławę, to jednak pozwalają wnikać w jego ducha, pozwalają zobaczyć, że ten człowiek, który przez kilka lat rządził najbogatszym i najpiękniejszym miastem renesansowych Włoch, z którego zdaniem liczyli się książęta, królowie i papież, który za sprawą potęgi wymowy i ducha przepowiadania miał u swych stóp cały niemal lud Florencji, nadzieję opierał, jak każdy prosty chrześcijanin, na bezgranicznym miłosierdziu Boga” (s. 21).

Słowo na drogę. Rok B. Cz. 2, (Biblioteka Duszpasterza 2), Tarnów: „Biblos” 2003 — 171 s., ISBN 83-7332-107-1.

Tom zawiera: NITA Adam, *Rozważania na Wielki Post 2003 r.*, s. 5–52; KACZMARSKI Józef, *Homilie na niedziele i święta 2003 r.*, s. 53–122; KUDROŃ Tomasz, *Kazania pasyjne. „Rozpoznawać przychodzącego Pana” — kazania o wierze*, s. 123–162.

STANIEK Edward, *Homilie na niedziele i święta. Rok A, B, C*, (Dzieła Zebrane), Kraków: „M” 2003 — 513 s., indeks, ISBN 83-7221-413-1.

Kolejny tom homilii ks. E. Stańka, profesora patrologii w Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, zawiera homilie pochodzące z lat 1985–1988. Jest to zarazem drugi tom wydawanych *Dzieł zebranych* autora. Uzasadniając wydanie drukiem homilii wiele lat po ich wygłoszeniu, autor pisze: „Ewangeliczny wymiar tych homilii pozostaje nadal aktualny, mimo że były one głoszone w innej sytuacji i z większą nadzieją gospodarczo-społeczną niż ta, w jakiej dokonujemy ich wznowienia. Ponieważ pokarmem Ducha jest Ewangelia, mogą one nadal wspomagać wszystkich, którzy szukają w słowie Bożym siły i mądrości” (s. 6).

WIETRZAK Zdzisław SJ, *Jezus żyje. Homilie niedzielne na rok B*, (Verbum Domini), Kraków: Wydaw. WAM 2002 — 279 s., ISBN 83-7318-016-8.

Jest to kolejny zbiór homilii Z. Wietrzaka SJ, zawierający homilie na niedziele Adwentu i Bożego Narodzenia, okresu zwykłego, Wielkiego Postu i okresu wielkonoćnego (roku B). Autor, będący aktualnie kapłanem w Sanktuarium Bożego Mi-

łosierdzia w Krakowie, odwołuje się często w przedstawianych homiliach do duchowości św. Faustyny.

WIETRZAK Zdzisław SJ, *Jezus żyje. Homilie niedzielne na rok C*, (Verbum Domini), Kraków: Wydaw. WAM 2003 — 308, [1] s., ISBN 83-7318-291-8.

WŁOSIŃSKI Marian, *Polskiej szkole*, Włocławek: Wydaw. Duszpasterstwa Rolników 2003 — 398, [1] s., bibliogr., ISBN 83-88921-64-9.

Jest to kolejny tom kazań i przemówień ks. M. Włosińskiego, krajowego duszpasterza kuratorów oświaty i dyrektora Wydziału Katechetycznego Kurii Diecezjalnej we Włocławku. Zawiera on homilie wygłoszone przez autora podczas Mszy św. radiowych, konferencje z dni skupienia i rekolekcji dla kuratorów oświaty, a także wygłoszone przy różnych okazjach prelekcje.

ZAWITKOWSKI Józef bp, *Kazania z Kahlenbergu*, Warszawa: Wydaw. Sióstr Loretanek 2003 — 124 s., ISBN 83-7257-130-9.

Tom zawiera zbiór poetyckich kazań bpa J. Zawitkowskiego wygłoszonych do Polonii austriackiej w kościele na Kahlenbergu w Wiedniu. „Coroczne uroczystości w Wiedniu, na Kahlenbergu, w okolicach święta Imienia Maryi, w niedzielę najbliższą dacie 12 września, nie są wskrzeszeniem nacjonalizmu czy szowinizmu Polaków. Są tylko przypomnieniem ocalenia Europy” (s. 6).

MUZYKA

WIECZOREK Ryszard J., *Musica figurata w Saksonii i na Śląsku u schyłku XV wieku. Studia nad repertuarem kodeksów menzuralnych Berlin 40021, Leipzig 1494 i Warszawa 5892*, Poznań: Wydaw. Naukowe UAM 2002 — 688 s., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, (Muzykologia 7; ISSN 0239-7625) ISBN 83-232-1170-1.

Opublikowana praca habilitacyjna R. Wieczorka stanowi istotny wkład do badań nad kulturą muzyczną piętnastowiecznej Europy, która — zdaniem autora — jeszcze „ciągle pozostaje *terra incognita*” (s. 11). Dotyczy to szczególnie obszaru Europy Środkowej, z którego to terenu pochodzą analizowane w pracy źródła: trzy niezwykle wartościowe, szczęśliwie ocalałe rękopisy, zawierające repertuar muzyki wielogłosowej, pochodzące z końca XV stulecia. Dwa z nich (przechowywane w bibliotekach Berlina i Lipska) powstały na terenie Saksonii, trzeci zaś na Śląsku. Ostatni z wymienionych kodeksów, znany przede wszystkim z przedwojennych badań wrocławskiego muzykologa Fritza Feldmanna (1905–1984), jest niewątpliwie najbardziej cenny z punktu widzenia muzykologii polskiej, zawiera bowiem repertuar wykonywany u schyłku XV w. na pograniczu śląsko-czeskim. Do 1952 r. przechowywany był pod sygnaturą Mf. 2016 w zbiorach bibliotecznych Uniwersytetu Wrocławskiego.

go (do wojny w *Institut für Kirchenmusik*, przemianowany później na *Musikalisches Institut bei der Universität*, po wojnie w Zakładzie Muzykologii Uniwersytetu Wrocławskiego), następnie przewieziony został (wraz z wszystkimi muzykami) do Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie umieszczono go w Oddziale Zbiorów Muzycznych, nadając mu nową sygnaturę: RM 5892.

W sumie analizowane w recenzowanej pracy rękopisy stanowią „niezwykle ważne świadectwo rozległych powiązań muzycznych Saksonii i Śląska z innymi obszarami piętnastowiecznej Europy i obrazują charakter oraz rozmiary środkowoeuropejskiej recepcji repertuaru niderlandzkiego i włoskiego” (s. 12). Najbardziej istotną nowością badań R. Wieczorka polega przede wszystkim — obok niewątpliwie wartościowych ustaleń szczegółowych, dotyczących np. pochodzenia czy zawartości kodeksów — na zastosowaniu szerokiego kontekstu badań komparatystycznych, uwzględniających kompleksowo zachowany repertuar ogólnoeuropejski, jak i drobiazgowych analiz muzykologicznych.

Opis zawartości, struktury i proveniencji poszczególnych kodeksów stanowi podstawę podziału pierwszej części pracy: *Kodeksy sasko-śląskie: charakter i funkcja* (s. 23–110). Na uwagę zasługują tu rozważania dotyczące funkcji omawianych źródeł, które zaprezentowane zostały najpierw jako sporządzone do użytku liturgicznego depozytoria muzyczne, które następnie przedstawiono w kontekście „muzyki katedralnej”

Druga część pracy, zatytułowana *Tradycja rękopiśmienna i kompozytorzy* (s. 111–218), poświęcona jest początkowo różnym aspektom transmisji repertuaru, z uwzględnieniem najważniejszych źródeł środkowoeuropejskich, włoskich, hiszpańskich, francuskich i niderlandzkich. Efektem tych szeroko zakrojonych, niezwykle rzetelnych analiz porównawczych, jest dość istotne stwierdzenie, iż omawiane kodeksy „w największym stopniu korespondują z zabytkami włoskimi” (s. 182), a „stanowią produkt kultury rodzimej, odzwierciedlały zarazem transfer kulturowy pomiędzy Południem i Północą i silne procesy recepcji i imitacji dzieł «włoskich niderlandczyków» – *oltremontani*” (s. 183). Kolejny rozdział tej części pracy przedstawia biografie autorów analizowanego repertuaru, dzieląc ich na krąg międzynarodowy (16 kompozytorów, wśród nich tak znani, jak Agricola, Isaac, Josquin czy Obrecht) i — szczególnie interesujący — krąg lokalny (w kodeksie śląskim: Adam z Fuldy, Aulenus, Finck, Flordigal, Frank, Rossely, Rupsch oraz monogramiści B.H. i M.S.).

Najobszerniejsza, a zarazem najbardziej znacząca, jest trzecia część omawianej publikacji: *Kodeksy sasko-śląskie jako źródła repertuaru muzycznego* (s. 219–579). Analizie poddano najpierw cykle mszalne (*ordinarium missae*), stanowiące najdoskonalniejszy gatunek ówczesnej muzyki liturgicznej (tzw. *cantus magnus*, *musikalisches Kunstwerk*), wyróżniając msze trzygłosowe i czterogłosowe. W kontekście badań śląsko-polskich na szczególną uwagę zasługują zamieszczone w kodeksie wrocławskim (obecnie Warszawa 5892) dwa cykle mszy Heinricha Isaaca (*Missa Charge de*

duel i *Missa Quant j'ay au ceur*), msze Aulenusy (*Missa sine nomine*) oraz Gaspara van Weerbeke (*Missa O Venus banth*), a przede wszystkim dwie kompozycje anonimowe (*Missa Anonyma I* i *Missa Anonyma II*), stanowiące najprawdopodobniej przykłady twórczości lokalnej. W kolejnych rozdziałach tej części omówiono dzieła motetowe (motety z *cantus firmus* chorałowym i niechorałowym oraz motety bez *cantus firmus*), śpiewy oficjum (opracowania *Magnificat* oraz hymny) oraz „Pieśni bez słów”, kontrafaktury i utwory świeckie.

W *Zakończeniu* autor pracy pisze m.in.: „Choć kodeksy sasko-śląskie stanowią niezwykle ważne świadectwa pielęgnowania wielogłosowej muzyki menzuralnej na obszarach, z których się wywodzą, nie mogą być uznane — podobnie jak i inne rękopiśmienne zabytki z tego czasu — za źródła w pełni reprezentatywne. Jednak dobór utrwalonych w nich dzieł daje dobre pojęcie zarówno o poziomie lokalnej twórczości kompozytorskiej, jak i o recepcji twórczości obcej. (...) Każdy, kto chciałby w Europie Środkowej schyłku XV w. poznać tajniki *musica figurata*, mógłby to uczynić na podstawie zawartości któregoś z tych trzech zabytków. Ów międzynarodowy — czy raczej ponadnarodowy — repertuar umożliwiał muzykom lokalnym konfrontację z procesami rozgrywającymi się z dala od miejsc ich działania. (...) Łącznie ów repertuar sugeruje, iż genezę zabytków należy łączyć z osobą związaną z ważną instytucją kościelną, jak katedra czy kolegiata. Sąsiedowanie dzieł liturgicznych z Nieliturgicznymi, a nawet ze świeckimi i instrumentalnymi odzwierciedla, jak się wydaje, działalność sukcentora katedralnego, gromadzącego materiał zarówno do użytku kościelnego, jak i dla celów dydaktycznych i rekreacyjnych” (s. 581–582). W konkluzji zaś stwierdza: „Można zatem śmiało powiedzieć, iż repertuar sasko-śląskich kodeksów, łączący najwyższe osiągnięcia twórcze o międzynarodowym charakterze z lokalnymi próbami ich imitacji oraz ze skromną muzyką użytkową, rzuca wiele światła na koloryt *musica figurata* pielęgnowanej w Europie Środkowej w okresie przed reformacją”

Niezwykle wartościową część pracy stanowią bogate *Aneksy* (s. 587–629), które zawierają: (1) Zawartość kodeksu Warszawa 5892 i konkordancje (z zachowaniem wcześniejszej numeracji Fritza Feldmanna); (2) Chronologiczne zestawienie rękopiśmiennych źródeł konkordancji (w sumie 112 rękopisów z okresu 1470 – po 1550); (3) Proweniencja źródeł konkordancji (z podziałem na źródła środkowoeuropejskie, włoskie, francusko-niderlandzkie i hiszpańskie); (4) Księgi chórowe poszczególnych proveniencji; (5) Źródła konkordancji (z podziałem na rękopisy, druki i tabulatury). Całość dopełnia obszerna *Bibliografia* (s. 630–668), *Indeks osób* (s. 669–679) oraz streszczenie w języku angielskim (s. 681–687).

Z perspektywy polskiego środowiska muzykologicznego godny podkreślenia jest fakt, iż praca R. Wiczorka w nowym świetle, w pełni obiektywnym, przedstawia bardzo ważny okres w dziejach religijnej kultury muzycznej na Śląsku. Stanowi przez to niezwykle wartościową, trudną do przecenienia syntezę tego zagadnienia, która

wnosi istotny wkład do badań nad bogactwem śląskiej tradycji muzycznej, analizowanej w kontekście rozwoju muzyki europejskiej. Podkreśla to również recenzentka omawianej pozycji — prof. Elżbieta Witkowska-Zaremba, we fragmencie zamieszczonym na wewnętrznej stronie obwoluty: „Rozprawa Ryszarda J. Wieczorka ukazuje kluczowe problemy twórczości muzycznej schyłku XV w. w nowej perspektywie. (...) Analizowane przez autora źródła pozwalają dostrzec jedność kultury muzycznej ówczesnej Europy, stanowiąc zarazem ważny punkt odniesienia dla badań nad muzyką polifoniczną w Polsce. (...) Studia tego typu (...) korygują w znacznej mierze obraz kultury muzycznej u progu ery nowożytnej, niwelując tradycyjne podziały, skłaniając do redefinicji pojęć i rewizji utrwalonych sądów”

Remigiusz Pośpiech (Opole)

Bliżej muzyki, bliżej człowieka, red. Andrzej Białkowski i Barbara Smoleńska-Zielińska, Lublin: Wydaw. Uniw. Marii Curie-Skłodowskiej 2002 — 319 s. [10] s., tabl.: nuty, portr., ISBN 83-227-1895-0.

Księga Pamiątkowa ofiarowana prof. Marii Przychodzińskiej z okazji czterdziestolecia działalności naukowej, zawiera w większości prace (artykuły i reprodukcje dzieł plastycznych) jej współpracowników i uczniów. Rozpoczyna ją szkic poświęcony naukowej działalności prof. M. Przychodzińskiej autorstwa Małgorzaty Komorowskiej (*O naturze i wartościach Profesor Marii Przychodzińskiej*, s. 9–18) oraz opracowana przez Mirosława Grusiewicza bibliografia jej prac (s. 19–33). Następujące później artykuły pogrupowane zostały w następujące działy: *Spór o wartości oraz ich miejsce w sztuce i edukacji; Kształtowanie się i rozwój polskiej koncepcji powszechnego wychowania muzycznego; Współczesne problemy edukacji muzycznej w Polsce; Młodzież i muzyka; Kultura muzyczna. Studia i szkice analityczne*. Całość dopełnia *Galeria* — reprodukcje ofiarowanych prof. M. Przychodzińskiej prac malarskich.

Spośród zamieszczonych w omawianej publikacji artykułów na uwagę zasługują z jednej strony teksty dotyczące problematyki wychowania i sztuki (mogą być pomocne np. katechetom), z drugiej natomiast rozważania związane z szeroko rozumianą religijną kulturą muzyczną. Przykładowo można tu wymienić następujące pozycje: WOJNAR Irena, *Estetyczne inspiracje ogólnego kształcenia nauczycieli*, s. 37–44; GOŁASZEWSKA Maria, *Reinterpretacje muzyczne. Esej z pogranicza estetyki i teorii muzyki*, s. 45–55; SMOLEŃSKA-ZIELIŃSKA Barbara, *Uwagi o wartościach muzyki współczesnej*, s. 57–72; POCIEJ Bogdan, *Uwagi o autorytecie i jego roli w dziejach muzyki*, s. 73–79; GAJDA Janusz, *Samotność a twórczość artystyczna*, s. 81–87; LIPSKA Ewa, *Polska koncepcja wychowania muzycznego i jej odzwierciedlenie w podręcznikach szkolnych*, s. 131–141; BIAŁKOWSKI Andrzej, *Polska koncepcja powszechnego wychowania muzycznego a współczesne spory*

o edukację muzyczną, s. 143–152; GRUSIEWICZ Mirosław, *Muzyka w szkołach podstawowych*, s. 155–166; TOMASZEWSKA Iwona, *Czynniki poznawczo-estetyczne warunkujące udział dzieci w chórach szkolnych*, s. 193–203; ŻYCHOWSKA Teresa, *Muzyka i jej właściwości terapeutyczne*, s. 205–211; MANTURZEWSKA Maria, *Jaka jest nasza młodzież?*, s. 219–231; KAMIŃSKA Barbara, *Upodobania muzyczne — problemy i wyniki badań*, s. 233–252; PIELASIŃSKA Wiesława, *O muzyce młodzieżowej — inaczej*, s. 253–260; KLIMAS-KUCHTOWA Ewa, *Poznanie i przeżywanie muzyki — spojrzenie psychologa*, s. 261–269; JASIŃSKI Tomasz, *Eksklamacje w muzyce baroku*, s. 287–308; JASIŃSKA Jadwiga, *Zapomniany kompozytor Václav Vlastimil Hausmann*, s. 309–315; DĄBEK Stanisław, *Roman Maciejewski — artysta kreatywności biblijnej*, s. 317–319.

HINZ Edward, *Nurt religijny w muzyce różnych epok*, Pelplin: „Bernardinum” 2003 — 204, [4] s., il., bibliogr., ISBN 83-7380-072-7.

Kolejna pozycja ks. E. Hinza — muzykologa i wykładowcy WSD w Pelplinie poświęcona muzyce religijnej, stanowi tym razem zbiór 22 odrębnych artykułów powiązanych nadrzędną tematyką religijności dzieł muzycznych powstałych w różnych epokach, zwieńczonych tekstem przedstawiającym stanowisko Kościoła wobec muzyki sakralnej w świetle prawodawstwa liturgiczno-muzycznego. Jak pisze Autor we *Wstępie*: „Jakkolwiek niniejsza publikacja ma charakter fragmentaryczny i nie wyczerpuje w pełni zamierzonego tematu, to jednak ukazuje, jak ważną rolę spełniała muzyka religijna w kształtowaniu i rozwoju europejskiej kultury muzycznej i kultury w ogóle. Dziś, kiedy w Europie szerzą się tendencje zmierzające do laicyzacji i dechrystianizacji kultury, należałoby o tym pamiętać” (s. 5). Na omawianą pozycję składają się następujące teksty: *Walory estetyczne chorału gregoriańskiego*, s. 7–13; *Motywy maryjne w muzyce polskiego średniowiecza*, s. 15–23; *G.P. da Palestrina — główny reprezentant kościelnego stylu muzycznego*, s. 25–30; *O. di Lasso — wybitny kompozytor muzyki religijnej w okresie renesansu*, s. 31–35; *C. Monteverdi — przedstawiciel muzyki sakralnej wczesnego baroku*, s. 37–50; „*Oratorium Mesjasz*” (*The Messiah*) *G.F. Händla*, s. 51–56; „*Pasja według św. Mateusza*” (*Mathäus-Passion*) *J.S. Bacha*, s. 57–64; „*Msza h-moll*” *J.S. Bacha*, s. 65–71; *Ksiądz A. Vivaldi i jego muzyka*, s. 73–84; „*Stworzenie*” (*Die Schöpfung*) *J. Haydna* — *człowe oratorium biblijne w dobie klasycyzmu*, s. 85–93; *Twórczość mszalna W.A. Mozarta*, s. 95–104; „*Missa solemnis*” *L. van Beethovena*, s. 105–110; *Wkład twórczości F. Schuberta do repertuaru muzyki kościelnej epoki romantyzmu*, s. 111–115; „*Christus*” *F. Liszta* — *oryginalne oratorium z epoki romantyzmu*, s. 117–124; *A. Bruckner — reprezentant muzyki sakralnej późnego romantyzmu*, s. 125–133; *Udział S. Moniuszki w polskiej muzyce kościelnej w XIX w.*, s. 135–144; *Muzyka religijna J. Brahmsa*, s. 145–155; *Kompozycje religijne G. Verdiego*, s. 157–161; *Religijna twórczość muzyczna F. Nowowiejskiego*, s. 165–173; *Tematyka religijna w muzyce I. Strawińskiego*, s. 175–181; *Inspiracje religijne w twórczości muzycznej O. Mes-*

siaena, s. 183–189; *Muzyka sakralna w świetle dokumentów Stolicy Apostolskiej przed i po Soborze Watykańskim II*, s. 191–199.

HLOND-CHLONDOWSKI Antoni, *Dwanaście pieśni eucharystycznych op. 31 na 1 i 2 głosy równe (chór ad libitum) z towarzyszeniem organów. Partytura i głosy*, (tyt. równol.: *Twelve Eucharistic Hymns Op. 31 for 1 and 2 equal voices [choir ad libitum] with organ accompaniment. Score and parts*), *Wstęp* Tadeusz Przybylski SDB, Kraków: Wydaw. Karmelitów Bosych 2003 — 36, [1] s.: nuty, ISBN 83-7305-086-8.

Kolejny zeszyt realizowanej przez krakowskie Wydawnictwo Karmelitów Bosych serii: *Musica Sacra Polonorum. Editio Sanctae Hedvigi Reginae dedicata*, zawiera *Dwanaście pieśni eucharystycznych op. 31* ks. Antoniego Chlondowskiego — zasłużonego kompozytora użytkowej muzyki religijnej. Zamieszczone tu pieśni przeznaczone są na 1 lub 2 głosy równe z organami. Niektóre opracowania ubogacone są miejscami partiami przeznaczonymi na 4-głosowy chór mieszany (nr 1–2, 6–9, 12), do dowolnego (*ad libitum*) jednakże wykorzystania (z wyjątkiem ostatniej pieśni, o obligatoryjnym układzie 4-głosowym). Poszczególne kompozycje zamieszczone są w układzie partyturowym, uzupełnione odrębnymi zeszytami zawierającymi jedynie partie wokalne. Na całość zbioru składają się następujące pieśni: *Jezu, miłości Twej; O Boże mój; O Hostio święta; Adoro Te devote* (mel. gregoriańska); *W Tobie, z Tobą i dla Ciebie; Jezusa ukrytego; Przed Bożym tronem; Jezu, Jezu do mnie przyjdź; Pan zstąpił z nieba; Panie, jam nie godzien tego; O Jezu słodki; Ach! Do Ciebie, Jezu drogi*. Publikację poprzedza *Wstęp* autorstwa ks. Tadeusza Przybylskiego SDB, który charakteryzuje i przybliża zarówno sam cykl pieśni eucharystycznych, jak i sylwetkę kompozytorską ks. Chlondowskiego (s. 3–4). Całość dopełniają pełne, zamieszczone odrębnie teksty poszczególnych pieśni (s. 5–10).

Integrujące wartości muzyki, red. J. Katarzyna Dadak-Kozicka, Wojciech Jankowski, Warszawa–Cieszyn: Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina, Filia Uniwersytetu Śląskiego 2002 — 167 s., bibliogr. przy artykułach, ISBN 83-87759-94-5.

Pozycja zawiera referaty wygłoszone na konferencji „Integrujące funkcje muzyki. W 120-tą rocznicę urodzin Kodály’a i Szymanowskiego”, zorganizowanej w 2002 r. w Cieszynie w ramach X Polsko-Węgierskiego Seminarium Kodályowskiego. Jak czytamy we *Wstępie*: „Obaj kompozytorzy zasłużyli się dla europejskiej kultury zarówno swymi znakomitymi dziełami, jak i poglądami dotyczącymi istotnej roli muzyki dla rozwoju człowieka oraz dla edukacji społecznej, dla kultury narodowej i uniwersalnej” (s. 9). Wygłoszone podczas sesji referaty rozpatrywały wyróżnione tematem zagadnienia z kilku perspektyw: antropologicznej, psychologicznej, muzyczno-pedagogicznej i folklorystycznej, w oparciu o które pogrupowano również zamieszczone w omawianej publikacji teksty. Na jej treść składają się m.in. następujące artykuły: ITZZÉS Michály, *Spotkanie Wschodu z Zachodem: wielokulturowość w pismach i ut-*

worach Kodály, s. 13–24; DADAK-KOZICKA J. Katarzyna, *O wymiarach i przejawach integracji przez muzykę*, s. 27–40; KAMIŃSKA Barbara, *O potrzebie badań nad rozwojowymi funkcjami muzyki i wychowania muzycznego*, s. 41–52; JAWORSKA Andrea, *Muzykoterapia według Tomatisa a edukacja kodályowska*, s. 53–64; JANKOWSKI Wojciech, *Idea integracji w kształceniu muzycznym*, s. 67–81; ANDREA Antoni, *Śpiew chóralny a „efekt transferu”*, s. 91–96; WALUGA Anna, WALUGA Dominika, *Wychowawcze wartości nauki muzyki według koncepcji Kodály, s. 97–107; PROŚNIAK Małgorzata, Integrujące funkcje muzyki w przedszkolu, s. 109–114; TUREK Krystyna, Folklor muzyczny w procesie edukacji regionalnej, s. 125–136; DANIEL-BOBRZYK Helena, Tradycja i region w edukacji muzycznej i kształceniu nauczycieli, s. 147–155.*

KOŁODZIEJ Piotr, *Ks. Tadeusz Przybylski SDB. Sylwetka i działalność naukowo-dydaktyczna*, Kraków 2002 — 61, [3] s., [32] s., tabl., ISBN 83-7099-122-X.

Praca poświęcona jest działalności naukowo-dydaktycznej ks. dr. hab. Tadeusza Przybylskiego SDB — długoletniego i cenionego pedagoga oraz wykładowcy Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu, Katedry Teorii i Historii Muzyki Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Akademii Muzycznej w Krakowie. W zasadniczym rozdziale (rozdz. II), dotyczącym kierunków badań naukowych ks. T. Przybylskiego, omówiono prace dotyczące życia muzycznego różnych miast (Kraków, Poznań, Warszawa, Przemyśl), monografie polskich kompozytorów i wykonawców XIX i XX w., hasła encyklopedyczne oraz prace edytorskie. Cenną wartością prezentowanej pracy jest dokumentacja publikacji ks. Przybylskiego za lata 1967–2002 (w sumie 211 pozycji) oraz spis prac magisterskich napisanych pod jego kierunkiem w krakowskiej Akademii Muzycznej w latach 1979–2002 (355 tytułów). Dokumentacyjny charakter publikacji dopełniają czarno-białe reprodukcje świadectw, dyplomów oraz różnych fotografii.

KRAWCZYK Dorota, *Mała historia muzyki kościelnej*, Kraków: „M” 2003 — 278, [1] s., [32] s., tabl. kolor., ISBN 83-7221-843-9.

Popularne ujęcie historii muzyki religijnej, które Autorka przedstawia w ośmiu rozdziałach: (I) *Scientia bene modulandi*. O muzyce jednogłosowej pierwszych wieków chrześcijaństwa, czasach jej rozkwitu i zmięczeniu, a wreszcie odrodzeniu do nowego życia, s. 11–42; (II) *Cantus poliphonicus*. O wokalne polifonii kościelnej, największych ośrodkach jej rozwoju oraz kompozytorach, którzy dla niej swoje talenty artystyczne poświęcili, s. 43–76; (III) *Theatrum in Ecclesia*. O pewnych nabożnych zgromadzeniach kościelnych i wspaniałej muzyce, jaka się w ich łonie narodziła, s. 77–98; (IV) *Magister musicae*. O Janie Sebastianie Bachu, jego miłości do Boga i muzyki oraz twórczości, w której obie te miłości wyraził, s. 99–127; (V) *Gloria in Excelsis*. O dziełach najbardziej wymownych, jakie po Bachu w muzyce religijnej powstały oraz wielkich przemianach, jakie się w niej przez niespełna dwa stu-

lecia dokonały, s. 129–165; (VI) *Juxta crucem*. O pewnej średniowiecznej sekwencji i jej licznych muzycznych wcieleniach, obrazujących stylistyczne przeobrażenia, jakim muzyka kościelna na przestrzeni wieków ulegała, s. 167–194; (VII) *Musica nova*. O muzyce religijnej XX w., jej poszukiwaniach brzmieniowych i dylematach estetycznych, w których zawile labirynty uwikłana, dzielnie bój o swój odwieczny charakter toczyła, s. 195–236; (VIII) *Vox populi*. O muzyce popularnej, którą lud chrześcijański na swój sposób nieustannie chwalił Boga oraz o jej twórcach, którzy nie zawsze okazywali się muzycznymi amatorami, s. 237–259. Każdy rozdział zawiera krótkie omówienie najbardziej istotnych dla danego zagadnienia pojęć, terminów i postaci, podstawowe propozycje do słuchania oraz kronikę najważniejszych wydarzeń. Omawianą pozycję uzupełniają ponadto: najważniejsze teksty muzyki kościelnej wraz z ich polskim tłumaczeniem (części stałe Mszy św., części zmienne mszy za zmarłych, *Stabat Mater*, *Te Deum*), mały słowniczek muzyki kościelnej oraz bardzo dobrej jakości kolorowe fotografie.

ŁAŚ Józef SJ, *Harmonizacja melodii modalnych*, oprac. Stanisław Ziemiański, Kraków: Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydaw. WAM 2002 — 56, [4] s., ISBN 83-88209-28-0 („Ignatianum”), 83-7097-965-3 (WAM).

Pozycja ks. Józefa Łasia — znanego jezuickiego muzykologa oraz kompozytora szeregu pieśni kościelnych i opracowań chóralnych, posiada charakter podręcznika do przedmiotu „harmonia modalna”, wydanego staraniem ks. Stanisława Ziemiańskiego, najbliższego współpracownika ks. Łasia (i również kompozytora). Jak czytamy we *Wstępie* autorstwa ks. Ziemiańskiego, stanowi ona rodzaj streszczenia wcześniejszej pracy: *Tonalność melodii gregoriańskich* (Kraków 1965). Autor ten wyraża też nadzieję, że „przyczyni się do właściwego rozumienia zjawisk tonalnych w chorale i w pieśniach do chorału nawiązujących (...). Pomoże także wielu organistom w stosowaniu takiej harmonizacji, która będzie zgodna z charakterem modalnym śpiewów liturgicznych” (s. 6). Kolejne paragrafy pracy prezentują następujące zagadnienia: zarys teorii modalności, znaczenie bemola w melodiach gregoriańskich, potrzeba krzyżyka *fis* dla oznaczenia tonalności, modalność *tetrardusa*, transpozycje modalne, współczesne modalne śpiewy liturgiczne w języku polskim oraz praktyczne zasady harmonizacji melodii modalnych.

MATUSIAK Błażej OP, *Hildegarda z Bingen. Teologia muzyki*, Kraków: „Homini” 2003 — 174, [1] s., bibliogr., indeks., ISBN 83-89598-08-6.

Książka o Błażeja Matusiaka — dominikańskiego teologa, filologa klasycznego i znawcy muzyki średniowiecznej, stanowi oryginalną, pogłębioną teologicznie interpretację dzieł benedyktyńskiej wizjonerki Hildegardy z Bingen (1098–1179). Jej poetycko-muzyczna twórczość doczekała się w ostatnich latach wielu interesujących omówień i znakomitych, frapujących wykonań (szczególnie w kręgach miłośników — pasjonatów średniowiecznej kultury muzycznej). Hildegarda — założycielka klasz-

torów, misjonarka, doradczynie papieży i cesarzy, autorka pełnych prorockiego natchnienia dzieł teologicznych i utrzymanych w specyficznym klimacie kontemplacji kompozycji muzycznych (w sumie prawie 80 utworów liturgicznych z własnymi tekstami i muzyką), a także prac z zakresu medycyny i przyrodoznawstwa, należała niewątpliwie do najwybitniejszych, a zarazem najbardziej tajemniczych postaci średniowiecznego Kościoła. Pomimo przerwano, z nieznanymi dziś przyczyn, procesu kanonizacyjnego, czczona była jako święta, a jej kult usankcjonował w 1940 r. papież Pius XII, zezwalając na obchodzenie jej święta w diecezjach niemieckich.

W prezentowanej publikacji o. B. Matusiak zajął się przede wszystkim wizjonerskimi refleksjami Hildegardy dotyczącymi twórczości muzycznej i roli muzyki w całościowej wizji świata, opisując je na tle średniowiecznej tradycji i kultury. Jak czytamy w zamieszczonej na obwolucie notce wydawniczej: „Autor omawia poglądy Hildegardy na temat znaczenia śpiewu w życiu chrześcijan, wpływu muzyki na duszę człowieka, alegorycznego sensu śpiewu, odczytywanego jako droga duchowa człowieka po wygnaniu z raju, wreszcie roli muzyki w stwórczym zamyśle Boga i w dziele zbawienia”. Z kolei wybitna znawczyni muzyki dawnej — prof. Elżbieta Witkowska-Zaremba stwierdza w recenzji omawianej pozycji: „Książka będzie cenną lekturą dla każdego, kto interesuje się historią muzyki, sztuki i filozofii. Ukazuje bowiem mało znany polskiemu czytelnikowi fragment średniowiecznego świata idei, w którym muzyka uchodziła za manifestację ustanowionych przez Stwórcę praw harmonii, leżących u podstaw istnienia świata materialnego i niematerialnego, a także ludzkiej egzystencji we wszystkich jej wymiarach; harmonii warunkującej zarówno niebiańskie, jak i ziemskie piękno”. Sam zaś Autor prezentowanej publikacji konkluduje w jej *Zakończeniu*: „(...) spośród rozmaitych obrazów i pojęć, przewijających się przez dzieła Hildegardy, wybrałem ideę muzyki rozumianej w duchu myśli średniowiecznej — jako harmonia świata stworzonego, a zwłaszcza człowieka. Harmonię tę Hildegarda wyśpiewała w swych pieśniach i na różne sposoby rozważała w swych dziełach” (s. 144).

Analiza teologiczno-muzycznych wizji Hildegardy z Bingen przedstawiona została przez o. Matusiaka w sposób przejrzysty i przystępny dla mniej nawet wprawionych w tematyce filozoficzno-teologicznej i muzykologicznej czytelników. Autor ujął swoje rozważania w następujące grupy zagadnień, które odpowiadają kolejnym rozdziałom: (I) *Miejsce muzyki w stwórczym zamyśle Boga (Piękno świata aniołów; Harmonia świata materialnego; Harmonia człowieka jako mikrokosmosu)*; (II) *Znaczenie muzyki w dziele zbawienia (Pierwotne piękno i upadek Lucyfera; Pierwotne piękno i upadek pierwszych ludzi; Odnowiona harmonia)*; (III) *Pieśń chwały (Początek chwały na ziemi; Wypełnienie chwały w niebie)*. Jak czytamy we *Wstępie*: „Taki układ pracy pozwoli zobaczyć, w jaki sposób zamierzona przez Boga harmonia dochodzi stopniowo do swej pełni. W pierwszym rozdziale omówiona zostaje harmonia obecna w stworzonym przez Boga świecie. W drugim — grzech przedstawiony

jest jako naruszenie harmonii, a zbawienie jako odzyskanie utraconego ładu. Trzeci rozdział poświęcony jest pochwalnej pieśni zbawionych, która ma swój początek na ziemi, a w niebie osiąga spełnienie” (s. 18).

Według Hildegardy sztuka muzyczna jest wyrazem tęsknoty człowieka za rajem (stan rajskiej szczęśliwości wyrażała w obrazie śpiewającego Adama), a zarazem jednym z dwóch darów, „które pomagają człowiekowi w jego powrocie do Boga. (...) Pierwszy to dar prorocstwa, dany tylko nielicznym. Drugi to muzyka, dana za pośrednictwem proroków wszystkim ludziom”, przy czym „muzyka, podobnie jak prorocstwo, rodzi się z natchnienia Ducha Świętego. Duch Święty jest bowiem źródłem życia i harmonii” (s. 120). Święta wizjonerka stwierdza ponadto, że „naśladując świętych proroków, ludzie pilni i mądrzy wynaleźli ludzką sztuką różne instrumenty, aby grać ku radości duszy” (s. 122). Według niej „wszyscy chrześcijanie są powołani do śpiewania Bogu pieśni chwały całym swym życiem” (s. 127). Bardzo znamienne w tym kontekście są słowa upomnienia, jakie Hildegarda skierowała do w swym liście do prałatów mogunckich, który, według o. Matusiaka, zawiera najciekawsze ujęcie prezentowanej przez nią teologii muzyki: „Ci zaś, którzy bez słusznej przyczyny zabraniają Kościołowi chwaleń Boga pieśniami, będą w niebie pozbawieni udziału w chwałach anielskich, albowiem na ziemi niesprawiedliwie obrabowali Boga ze wspaniałości Jego chwały” (s. 133). Pełny tekst wspomnianego listu zamieścił Autor w *Dodatku* do omawianej publikacji (w oryginale i własnym tłumaczeniu), w którym znajdujemy ponadto tłumaczenia listu Tenxwindy (przełożonej klasztoru kanoniczek w Andernach) do Hildegardy oraz Hildegardy do kongregacji mniszek.

Cenny i niezwykle wartościowy „załącznik” do książki o. B. Matusiaka stanowi płyta CD z wyborem kompozycji Hildegardy z Bingen, nazywanej „Sybillą Renu”, we wzorcowej interpretacji zespołu „Sequentia” z Kolonii. Pozwala ona skonfrontować teoretyczne rozważania o teologii muzyki świętej wizjonerki z ich dźwiękowym wyobrażeniem.

Remigiusz Pośpiech (Opole)

Nasz głos, red. Joachim Waloszek i in., wyd. 3 z nutami, Opole: Komunia i Wyzwolenie, Wydaw. św. Krzyża 2003 — 483 s.: nuty, ISBN 83-7342-031-2.

Jest to trzecie, poszerzone wydanie popularnego śpiewnika zawierającego 510 pieśni religijnych i świeckich oraz zabaw muzycznych pochodzących z różnych krajów i zamieszczonych w oryginalnych językach (obok przeważającego polskiego także pieśni w języku angielskim, francuskim, hiszpańskim, łacińskim, niemieckim, portugalskim i włoskim). Najbardziej cenną nowością śpiewnika jest fakt, iż wszystkie pieśni zamieszczono w wersji melodycznej z zapisem nutowym, zaopatrzoną dodatkowo w funkcje harmoniczne. Na podkreślenie zasługują również notki biblio-

graficzne, podające autorów tekstu i melodii, które znacząco podnoszą wartość dokumentacyjną prezentowanego zbioru. Całość zamieszczonego tu repertuaru pogrupowana została w następujące działy: *Piosenki religijne* (nr 1–192); *Piosenki religijne obcojęzyczne* (nr 193–261); *Piosenki tradycyjne i patriotyczne* (nr 262–328); *Piosenki współczesne* (nr 329–404); *Piosenki tradycyjne i współczesne obcojęzyczne* (nr 405–469); *Gry i zabawy muzyczne* (nr 470–510).

Polska muzyka organowa na przełomie wieków. Podsumowania i prognozy, red. nauk. Marta Szoka, Warszawa: Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina 2001 — 157 s.: nuty, ISBN 83-87759-70-08.

Pozycja zawiera materiały z sesji naukowej, jaka miała miejsce w 2000 r. w ramach XV *Conversatorium Organowego* w Legnicy, zorganizowanego przez: Akademię Muzyczną im. F. Chopina w Warszawie, Legnickie Centrum Kultury im. H. Karlińskiego oraz Legnickie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne. Zamieszczono w niej teksty następujących referatów: DANKOWSKA Jagna, *Wokół idei Conversatorium*, s. 7–15; SZELEST Marcin, *Kształcenie organistów w polskich akademiach muzycznych — oczekiwania i rezultaty*, s. 17–22; CZAJKA Magdalena, *Zawód: muzyki, specjalność: gra na organach. Kilka refleksji o kształceniu organistów w Polsce*, s. 23–24; KUKLA Jerzy, *Drogi i bezdroża polskiego budownictwa organowego u progu XXI wieku*, s. 25–37; ŁUKASZEWSKI Marcin Tadeusz, *Polka muzyka sakralna końca XX wieku — refleksje i podsumowania*, s. 39–58; WACHOLC Maria, *Muzyka organowa ks. Antoniego Hlonda-Chlondowskiego*, s. 59–84; WĘGRZYŃSKISOWSKA Walentyna, *Dorobek płytowy w zakresie polskiej muzyki organowej*, s. 85–89; PAPROCKI Witold, *Wartość artystyczna i autonomia koncepcji festiwalu organowych w Polsce*, s. 91–101; SZOKA Marta, *„Między elitarnym estetyzmem a duszpasterskim pragmatyzmem” — uwagi na temat obecnej sytuacji muzyki kościelnej w Polsce*, s. 103–110. Uzupełnienie prezentowanej pozycji stanowi dokumentacja i kronika wszystkich konwersatoriów legnickich, opracowana przez redaktorkę tomu — M. Szokę (*Legnickie Conversatorium Organowe 1986–2000*, s. 111–157).

Orgelbuch zum Katholischen Gebet- und Gesangbuch „Weg zum Himmel”, red. Wolfgang Globisch, Hubert Prochota, Piotr Tarlinski, (tyt. równol.: *Chorał do katolickiego modlitewnika i śpiewnika „Droga do nieba”*), Opole: Wydaw. św. Krzyża 2002 — 451 s.: nuty, indeks, ISBN 83-7342-009-6.

POŹNIAK Grzegorz: *Chwała i uwielbienie, Przedmowa Remigiusz Pośpiech*, Płock: „Hejnał” 2003 — 10, [1] s.: nuty, ISMN M-801501-20-2.

POŹNIAK Grzegorz: *Szczęśliwi słudzy. Msza oraz śpiewy naprzemiennie na głos i organy, Przedmowa Wiesława Pośpiech*, Płock: „Hejnał” 2003 — 19, [1] s.: nuty, ISMN M-801501-24-0.

Opublikowane w płockim wydawnictwie *Hejnał* dwa zbiory autorskie ks. Grzegorza Poźniaka — kapłana diecezji opolskiej, muzykologa i wykładowcy w Zakładzie

Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz w opolskim Studium Muzyki Kościelnej, stanowią wartościowe ubogacenie repertuaru liturgicznego, przeznaczonego przede wszystkim dla schol i zespołów śpiewaczych. Zamieszczono w nich zarówno jednogłosowe śpiewy naprzemiennie, jak i opracowania wielogłosowe (od 2- do 4-głosowych).

Pierwszy zeszyt (W-045), zatytułowany *Chwała i uwielbienie*, zawiera śpiewy przeznaczone na uwielbienie po Komunii świętej, które — jak czytamy w *Przedmowie* R. Pośpiecha (s. 3) — „napisane w duchu muzyki kościelnej (...) poprzez swoją prostotę i skromne rozmiary są przystępne dla wszystkich, nawet tych najmniejszych zespołów śpiewaczych. Doskonale również spełniają wymogi odnośnie tekstu, a poprzez różnorodność obsady i form można w ich wykonanie włączyć, przynajmniej częściowo, całe zgromadzenie wiernych, zarówno w sposób czynny (śpiew naprzemienny), jak i bierny (medytacja)” Zamieszczono tu następujące kompozycje: *Akt uwielbienia* (3 głosy równe); *Aklamacja „Uwielbienie”* (głos z organami); *Akt czci (solo i 3 głosy równe)*; *Litania „Uwielbienie”* (3 głosy równe); *Akt miłości* (chór męski).

W drugim zeszycie (W-048) — *Szczęśliwi studzy*, znajdują się śpiewy adwentowe i pokutne, pieśń chrzcielna oraz melodie do polskich tekstów stałych Mszy św. Większość z nich to jednogłosowe śpiewy naprzemiennie. W *Przedmowie* do zbioru W. Pośpiech stwierdza m.in.: „Użyte w kompozycjach ks. G. Poźniaka środki techniki kompozytorskiej (skala, tonalność, rytmika) w sposób umiejętny, a zarazem prosty i przystępny łączące tradycję z nowoczesnością, pozwalają nawet mniej zaawansowanym zespołom wykonywać je bez większych problemów, a także umożliwiają włączenie do śpiewu całego zgromadzenia liturgicznego” (s. 5). Omawianą pozycję rozpoczyna *Msza na głos z organami (Kyrie, Sanctus i Agnus Dei)*, po niej zaś następują śpiewy na Adwent (*Szczęśliwi studzy; Oto przyjdzie Zbawca nasz* i melodia psalmu responsoryjnego) oraz na pierwszy, pokutny, okres Wielkiego Postu (*Zbadał, Boże, moje serce; W grzech upadłem; Grzechy moje* i melodia psalmu responsoryjnego). Całość kończy pieśń chrzcielna (*Błogosławieni*).

RAĆZKOWSKI Feliks, *Msza łacińska ku czci św. Michała Archaniola na 2 głosy równe (lub dwa zespoły chóralne) i organy*, (tyt. równol.: *Latin mass in Honour of St. Michael Archangel for two equal voices [or two choires] and organ. Score and parts*), partytura i głosy, *Wstęp* Tadeusz Przybylski SDB, Kraków: Wydaw. Karmelitów Bosych 2003 — 38, [1] s.: nuty, ISBN 83-7305-087-6.

Kolejny zeszyt realizowanej przez krakowskie Wydawnictwo Karmelitów Bosych serii: *Musica Sacra Polonorum. Editio Sanctae Hedvigi Reginae dedicata*, zawiera *Mszę łacińską ku czci św. Michała Archaniola* Feliksa Rączkowskiego — cenionego organisty, pedagoga i kompozytora. Utwór, wykorzystujący łaciński tekst pełnego cyklu *ordinarium missae*, przeznaczony jest na dwa głosy równe (lub dwa zespoły chóralne) z towarzyszeniem organów, może więc znaleźć szerokie zastosowanie (np.

w mniejszych chórach kościelnych, w chórach seminaryjnych, itp.). Kompozycja opublikowana została w układzie partyturowym, do którego dołączono odrębne zeszyty zawierające jedynie partie wokalne. Cenne uzupełnienie omawianej publikacji stanowi *Wstęp* autorstwa ks. Tadeusza Przybylskiego SDB, w którym przedstawiona została działalność organistowska oraz kompozytorska prof. F. Rączkowskiego — jednego z najwybitniejszych wychowanków, później zaś pedagogów słynnej Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu. O jego twórczości ks. Przybylski pisze m.in.: „Komponował muzykę na użytek Kościoła. Będąc organistą, miał sposobność wyczuć zapotrzebowanie społeczne na odpowiedni dla wiernych typ muzyki liturgicznej. Uważał, że dobra literatura muzyczna jest nieodzowna dla podniesienia rangi muzyki kościelnej” (s. 4).

SZYMANOWICZ Maria, *Propozycje pieśni na niedziele, uroczystości i święta roku liturgicznego*, Lublin: „Polihymnia” 2003 — 96, [1] s.: nuty, ISBN 83-7270-181-4.

Autorka przedstawia tu propozycje pieśni wykonywanych w ramach liturgii Mszy św. niedzielnych i świątecznych w układzie roku liturgicznego, opierając się głównie na ogólnopolskim *Śpiewniku liturgicznym* (Lublin 1991), *Śpiewniku kościelnym* ks. Jana Siedleckiego (Kraków 2001) oraz zbiorze *Exsultate Deo* (Katowice 2001). W dodatku nutowym zamieszczono 13 nowych śpiewów liturgicznych autorstwa ks. Wiesława Kądzieni (1), ks. Józefa Pawlika (1), ks. Grzegorza Poźniaka (4), ks. Michała Szulika (4), Władysława Szymańskiego (1) i ks. Stanisława Ziemiańskiego (2).

Śpiewnik parafialny z modlitwami, Słowo wstępne Józef Matysik, Londyn: Polska Misja Katolicka w Anglii i Walii 2003 — 303, [1] s., il. kolor., ISBN 83-88648-55-1.

Niniejszy śpiewnik i modlitewnik przeznaczony jest przede wszystkim dla środowisk polonijnych w krajach języka angielskiego. Tom składa się z dwóch części. Pierwsza zawiera teksty modlitw codziennych, fragmenty katechizmu oraz obrzędy Eucharystii — w języku polskim i angielskim. W drugiej części, wyłącznie polskojęzycznej, znajdujemy teksty niemal stu pieśni religijnych, litanii i nabożeństw.

ZEBROWSKI Marcin Józef, *Rorate caeli*, red. Nikodem Kłilnar, Remigiusz Pośpiech, oprac. z rękopisu Hubert Prochota, *Wstęp* Remigiusz Pośpiech, Częstochowa: „Paulinianum” 2003 — 36, [1] s.: nuty, ISBN 83-87055-80-8.

To okolicznościowe wydanie Stowarzyszenia „Kapela Jasnogórska” stanowi zapowiedź regularnych edycji utworów znajdujących się w bogatych zbiorach Archiwum OO. Paulinów na Jasnej Górze (w sumie zachowało się tam prawie 3000 rękopisów i druków muzycznych z okresu od połowy XVII do początków XX stulecia). Publikacjom towarzyszy promocja muzyki jasnogórskiej w formie koncertów w wykonaniu powołanej specjalnie Kapeli Jasnogórskiej, działającej pod kierunkiem Jana Tomasza Adamusa. Ich owocem są nagrania, które — w planach organizatorów — mają być udostępniane w postaci CD równoległe z wydawnictwami nutowymi.

Marcin Józef Żebrowski (ok. 1710 – ok. 1780) należy do najwybitniejszych, a zarazem najbardziej znanych muzyków jasnogórskich, który działał w tamtejszej kapeli w połowie XVIII w. (1748–1765) jako kompozytor, skrzypek, wokalista i pedagog. Prezentowane *Rorate caeli* — muzyczne opracowanie introitu adwentowej mszy wotywniej o NMP, należy do ciekawszych, nieznanych dotąd dzieł omawianego twórcy. Obok wydanych wcześniej kompozycji (*Magnificat*, *Salve Regina* oraz *Missa Pastoritia* w ramach Wydawnictw Dawnej Muzyki Polskiej, a także cykl *Sonatae processione* w serii: *Źródła do Historii Muzyki Polskiej*; obydwie serie redagowane przez Polskie Wydawnictwo Muzyczne w Krakowie) stanowi w pełni przekonujące potwierdzenie dobrego opanowania warsztatu kompozytorskiego oraz ponadprzeciętnego — na tle ówczesnej muzyki polskiej — talentu twórczego Żebrowskiego. To zaś pozwala go zaliczyć do najciekawszych, a zarazem najwybitniejszych reprezentantów polskiej kultury muzycznej XVIII stulecia, który zasługuje niewątpliwie na jak najszybsze wydanie wszystkich zachowanych jeszcze jego dzieł w formie kompletnej *Opera omnia*.